

Innledning

I denne oppgaven skal jeg ta for meg Virginia Woolfs roman *To the Lighthouse*. Jeg skal beskrive hva som gjør verket til en modernistisk roman, og deretter drøfte om den også er en feministisk roman. Jeg skal imidlertid først gjøre kort rede for modernismen i litteraturen.

Modernismen

I litteraturkritikk brukes gjerne begrepet «modernisme» i forskjellige betydninger, men hovedsaklig blir det brukt om litteratur fra det 20. århundre som er opptatt av (og samtidig kritisk til) den nye tiden, og som forsøker å skape noe nytt (Ridderstrøm 2008 s. 176). I innledningen til *Modernist Literature: an Introduction* (2007 s. 2) identifiserer Mary Ann Gillies og Aurelea Mahood det de oppfatter som de fem viktigste tendensene i modernistisk litteratur: «[...] the movement away from representational realism towards abstract and autotelic art forms; a high degree of aesthetic self-consciousness; an aesthetic of radical innovation, fragmentation, and shock; the breaking of familiar formal and linguistic conventions; and the use of paradox [...]». Akkurat hva som blir fremhevet som det viktigste kan variere i ulike definisjoner, men fellesnevneren er uansett at modernismen representerer et brudd med tradisjonen og at det subjektive perspektivet åpner for nye måter å se verden på. Modernismen kan sees på som litteraturens svar på de store endringene verden har gjennomgått på ulike områder (politisk, ideologisk, økonomisk, teknologisk m.m.), endringer som nok ble opplevd spesielt sterkt av de som levde på første halvdel av det 20. århundre. Disse endringene kom særlig til uttrykk gjennom første verdenskrig. Denne krigen hadde en stor innvirkning på europeeres selvbilde og verdensanskuelse. Flere soldater omkom i denne krigen enn sammenlagt i alle kriger det foregående århundre, og det er vanlig å se modernismens brudd med fortiden i lys av med disse grusomhetene.

***To the Lighthouse* som modernistisk roman**

Jeg avsluttet forrige kapittel med å si litt om første verdenskrig betydning for modernismen, og i likhet med andre modernistiske verker er denne krigen sterkt tilstede i *To the Lighthouse*. Riktignok blir ikke krigen skildret direkte, men flere av bokens figurer dør som følge av den imens de overlevende må takle å leve videre uten disse menneskene. Mens romanens første del «The Window» preges av sommer og barndomsidyll og foregår i tiden rett før krigsutbruddet, er den mørkere andre delen «Time Passes» preget av forfall og kulde. Overgangen mellom disse to delene

gjenspeiler følelsen av undergang og sammenbrudd som første verdenskrig førte med seg for mange i datidens Europa.

Romanen er også typisk modernistisk i den forstand at den legger stor vekt på den enkeltes følelser og opplevelser snarere enn ytre handling. Gjennom å legge vekt på hovedpersonenes subjektive opplevelser tar romanen opp forholdet mellom den subjektive og objektive virkeligheten. Den filosofiske problemstillingen om hvorvidt ting eksisterer i seg selv, uavhengig av våre sanser, kommer til uttrykk flere steder i romanen. Et eksempel på dette kan være en av Andrew Ramsey samtaler med Lily: «'Think of a kitchen table then', he told her, 'when you're not there'.» (Woolf 2000 s. 28). Troen på at virkeligheten vanskelig lar seg representere gjennom å beskrive en ytre handling i en logisk strukturert fortelling, skinner gjennom både i romanens struktur, fortellerstil og bruk av symboler. Den kommer sterkest til uttrykk gjennom hennes bruk av «stream of consciousness», en litterær teknikk som er mye brukt av andre modernister som f.eks. James Joyce.

I Woolfs samtid ble det fort en «[...] established orthodoxy that she was an 'experimental' novelist whose readers should look for symbols and evocations of mood in her work rather than for sequences of events [...]» (Reid 1993 s. 1). Selvom mange nyere lesere ser *To the Lighthouse* og hennes øvrige verker i et litt annet lys enn tidligere, blir hun fortsatt ofte nevnt (sammen med andre modernister som Kafka, Proust og Joyce) som et eksempel på en forfatter hvis verker representerer et brudd med den mer tradisjonelle romanenformen.

Virginia Woolf som feminist

I 1929 ga Virginia Woolf ut boken *A Room of One's Own*, basert på to forelesninger om «kvinner og litteratur» som hun hadde holdt i Cambridge. I foredraget/boken tar hun for seg spørsmålet om hvorfor det er så få kvinnelige forfattere. Dette skyldes ikke at kvinner er mindre begavet enn menn, men at de har mindre muligheter for personlig utfoldelse grunnet mangel på utdanning og økonomisk frihet. Boken inneholder det berømte sitatet «a woman must have money and a room of her own if she is to write fiction» (Woolf 2006 kap. I, første avsn.). For å skape stor litteratur må kvinnen med andre ord være mer uavhengig av mannen. Bjørg Vinsetmo hevder i sin Virginia Woolf biografi (2003 s. 123) at tittelen er blitt et begrep i kvinnekampen, og at boken i dag er en klassiker innen feministisk litteratur. Hun sier videre at Woolfs argumentasjon omkring kvinner og litteratur fremdeles er aktuelt, «[...] og gjorde at hun i 1970-årene ble utropt til grunnleggeren av den feministiske litteraturkritikk». Virginia Woolf var altså opptatt av kvinners plass i kunsten og samfunnet, og var ikke fremmed for å benytte kvinnepolitisk argumentasjon som essayist og

foredragsholder. Men i hvilken grad kommer dette til uttrykk i hennes romaner? Dette skal jeg se nærmere på i neste kapittel, hvor jeg skal drøfte hvorvidt *To the Lighthouse* kan sies å være en feministisk roman.

***To the lighthouse* og feminismen**

Ifølge Ridderstrøm (2008 s.177) har de modernistiske forfatterne blitt delt inn i to bevegelser avhengig av deres kunstneriske prosjekt: de som retter seg innover, og de som retter seg utover. Forfatterne som tilhører den førstnevnte leiren er gjerne eksperimentelle og utforskende. De forsøker å trenge inn i den subjektive indre virkeligheten, og benytter seg gjerne av symbolbruk og fine språklige nyanser. Forfatterne som tilhører den andre bevegelsen ønsker å forandre samfunnet gjennom litteraturen, og er derfor gjerne mer direkte og konfronterende i stilen.

Virginia Woolfs *To the Lighthouse* må kunne sies å tilhøre bevegelsen «innover», og det kan for mange lesere være vanskelig å få øye på et utpreget feministisk budskap gjennom den gåtefulle symbolbruken og de «tåkete» bevissthetsskildringene. Fraværet av en fortellerstemme som kan gi direkte uttrykk for Woolfs egne synspunkter, er også noe som gjør at romanens feministiske budskap ikke kommer så tydelig fram som en del feministiske kritikere gjerne skulle ønske. Hennes argumentasjon i *A Room of One's Own* er forholdsvis tydelig, men fortellerstilen hun benytter seg av i *To the Lighthouse* er kanskje ikke like godt egnet til å vekke direkte engasjement for kvinnesaken hos leserne. Derfor er det ikke overraskende at mange feminister skiller mellom Woolf som romanforfatter og essayist, og interesserer seg mer for sistnevnte. Ifølge Vindsetmo (2003 s. 124) levde *A Room of One's Own* sitt eget liv som manifest om kvinner i litteraturen og kunsten, imens Woolf som romanforfatter en periode «ble svartelistet av ledende feminister blant annet fordi hun glorifiserte to husmødres liv, fruene Dalloway og Ramsay, i stedet for å skildre deres «virkelige» liv som ofre for patriarkatet». Dette betyr naturligvis ikke at *To the Lighthouse* ikke sier mye viktig om det å være kvinne og om de komplekse maktforholdene mellom kjønnene, og på den måten kan være like feministisk som den mer direkte feministiske «kamplitteraturen». Men i forhold til mer realistisk-orientert litteratur, som i større grad gjengir virkeligheten på et språk som er lettere å oppfatte for leseren, kan nok en roman som *To the Lighthouse* likevel oppleves som «mindre» feministisk.

Et annet aspekt som er viktig i denne sammenhengen, er at det finnes mange ulike synspunkter på hva feminisme er. Dersom forskjellige mennesker som kaller seg feminister er uenige i akkurat hva dette innebærer, er det lett å tenke seg at disse ikke vil se på de andre som feminister i like stor grad

som en selv. For å få fram dette skal jeg nå presentere litteraturforskeren Toril Moi sitt synspunkt omkring ulike feministiske forståelser av *To The Lighthouse*.

Toril Moi

Litteraturprofessoren Toril Moi er en av de som tar sterk avstand fra sytti-årenes feministiske litteraturkritikk sin tendens til å fokusere på *A Room of One's Own* snarere enn på Woolfs romaner. (Reid 1993 s. 11-12). Moi hevder at man ved en overfladisk lesning «[...] can have little hope of grasping the central problems posed by pioneering modes of textual production», særlig når det gjelder en eksperimentell forfatter som Woolf (1993 s. 88-89). Moi demonstrerer ved hjelp av teoriene til den franske feministen og filosofen Julia Kristeva hvordan *To the Lighthouse* kan forstås som en feministisk tekst, om enn på et annet plan enn f.eks. *A Room of One's Own*. Kristeva hevder, ifølge Moi, at den modernistiske poesien gjør opprør mot den symbolske orden og språklig ortoksi og at denne revolusjonære skrivemåten er «analogous to sexual and political transformation» (s.89). Woolfs skrivemåte og feminisme blir på denne måten satt i forbindelse med hverandre, «For the symbolic order is the patriarchal order, ruled by the Law of the Father, and any subject who tries to disrupt it, [...] puts her or himself in a position of revolt of this regime». Slik Moi tolker Kristeva, er hun ikke særlig opptatt av biologi i denne sammenhengen. Kristeva hevder den feministiske kampen må forstås som tre-delt, både historisk og politisk, gjenngitt av Moi (s. 90) som følger:

1. Women demand equal access to the symbolic order. Liberal feminism. Equality.
2. Women reject the male symbolic order in the name of difference. Radical feminism. Femininity extolled.
3. (This is Kristeva's own position.) Women reject the dichotomy between masculine and feminine as metaphysical.

Her er det altså snakk om tre stadier av feminismen. Feminismen som uttrykkes i det andre punktet er ifølge Moi (s.90-91) viktig politisk sett for å forsvare kvinner mot undertrykking, men denne formen for feminisme «[...]runs the risk of becoming an inverted form of sexism» (s.91) ved at den ukritisk overtar de kategoriske kjønnsrollene som patriarkatet har definert for å holde kvinnene på plass. Det tredje stadiet av feminismen er ifølge Moi det mest radikale, siden den tar sikte på å bryte ned kjønnsrollemønsteret og «[...]radically transforms our awareness of that struggle». Moi leser *To the Lighthouse* ut fra dette perspektivet, og hevder at det er nettopp denne formen for feminisme hun finner i romanen: gjennom figurene Mr. og Mrs Ramsay viser Woolf hvilken ødeleggende virkning troen på sterke, uforandelige kjønnsidentiteter kan ha på menneskene og samfunnet. Den kunstneriske Lily Briscoe representerer derimot en kvinne som, så langt det er mulig i et patriarkalsk system, forsøker å leve som et selvstendig individ uavhengig av de hemmende

kjønnsnormene samfunnet tvinger på henne. Menns undertrykking av kvinner er ikke en problemstilling Woolf viker unna fra i *To the Lighthouse* ved å fokusere på det indre følelseslivet til husmødre, eller ved å flykte inn i en mystisk tåke slik enkelte feministiske kritikere har hevdet. Ifølge Moi har hun gjennomskuet kjønnsrollene for hva de er, og har «understood that the goal of the feminist struggle must precisely be to deconstruct the death-dealing binary opposition of masculinity and femininity». Med *To the Lighthouse* gir Woolf uttrykk for en form for feminisme som var mange år forut for sin tid, og nettopp dette er ifølge Moi (s.95) noe av årsaken til at mange kritikere (særlig i England og Amerika) ikke anerkjente Virginia Woolf som den progressive feministen hun var. Disse kritikerne har enten avvist henne som «insufficiently feminist» eller hyllet henne «[...] on grounds that seem to exclude her fiction» rett og slett fordi de ikke har forstått det Woolf innså allerede for flere tiår siden.

Konklusjon

Som nevnt innledningsvis, bestod denne oppgaven av to deler: jeg skulle beskrive hva som gjør *To the Lighthouse* til en modernistisk roman, og så drøfte hvorvidt den også er en feministisk roman.

At Virginia Woolf er en forfatter som tilhører modernismen, er en påstand som er allment akseptert og *To the Lighthouse* er ikke noe unntak i så må måte, som min gjennomgang ovenfor demonstrerer. Boken inneholder de fleste typiske trekkene for modernistisk litteratur: mangelen på ytre handling til fordel for skildringer av hovedpersonenes indre liv, fraværet av en overordnet fortellerstemme og utstrakt symbolbruk. Romanen er eksperimentell både i form og innhold, og den første verdenskrigens grusomheter er representert i romanen som et brudd med fortidens faste orden.

Det er imidlertid ikke nødvendigvis like klart at *To the Lighthouse* også er en feministisk roman. Virginia Woolf har gjennom sine essays og foredrag, fremfor alt med *A Room of One's Own*, fremstått som en forkjemper for kvinner. Som romanforfatter har hun derimot til tider blitt sett på som mindre relevant fra et feministisk perspektiv av en del kritikere. *To The Lighthouse* er en kompleks, eksperimentell roman. Den er ikke noe kvinnepolitisk manifest, men kan allikevel fortelle oss viktige ting om kjønnsroller og kvinners stilling i familien, samfunnet og kunsten. Som jeg har forsøkt å vise gjennom Toril Moi sin studie av romanen, kan den noe lunkne holdningen enkelte feministiske litteraturkritikere har hatt til romanen skyldes at disse har en annen oppfatning av hva feminisme innebærer. Slik jeg forstår Moi, hevder hun at Woolfs forståelse av kjønnsrollene var langt forut for sin tid, noe som kan forklare at litteraturkritikken de senere årene er mer tilbøyelig til å se *To the Lighthouse* i et feministisk lys enn tidligere. Jeg vil påstå at *To the*

Lighthouse kan kalles en feministisk roman, men de feministiske aspektene ved den er nok lettere å få øye på i dag enn det var for noen tiår siden.

Litteraturliste:

Gillies, M.A. & Mahood, A. (2007). *Modernist literature: An introduction*. Montreal: McGill-Queen's University Press.

Moi, T. (1993). Who's afraid of Virginia Woolf?: Feminist readings of Woolf. I: S. Reid (Ed.), *Mrs. Dalloway and to the lighthouse: Contemporary critical essays* (s. 87-97). London: Macmillan Press.

Reid, S. (1993). Introduction. I: S. Reid (Ed.), *Mrs. Dalloway and to the lighthouse: Contemporary critical essays* (s. 1-22). London: Macmillan Press.

Ridderstrøm, H. (2008). *Litteraturhistoriske tekstpraksiser*. Kristiansand: Høyskoldeforl.

Vindsetmo, B. (2003). *Virginia Woolf: En biografi* (2. utg.). Oslo: Gyldendal.

Woolf, V. (2000). *To the lighthouse*. London: Penguin. (Modern classics)

Utgitt første gang av The Hogarth Press i 1927.

Woolf, V. (2006, Mars 15). *A Room of One's Own*. Adelaide: Ebooks@Adelaide. Lokalisert på 27. mai 2009 på verdensveven: <http://ebooks.adelaide.edu.au/w/woolf/virginia/w91r/>